

Hilary Putnam: Zihinler, Beyinler ve Makineler*

Sarah Sawyer

Çeviri: Duygu Aydemir

Hilary Whitehall Putnam, 1926 yılında Illionis, Chicago’da doğmuştur. Amerikan Sivil Haklar hareketinin aktif bir destekçisi ve Vietnam’daki Amerikan askeri müdahalesinin muhalifi olan Putnam, hayatı boyunca siyasi olarak her zaman ilerici olmuştur. Prensip olarak, sosyal ve politik yazılarında belirgin olan, akademisyenlerin genel olarak topluma karşı belirli bir etik sorumlulukları olduğu görüşünü savunmuştur. Akademik araştırmalarıyla, felsefe, matematik ve bilgisayar bilimine önemli katkılarda bulunmuştur. 2011’de Mantık ve Felsefe dalında Rolf Schock Ödülü’ne ve 2015 yılında Nicholas Rescher Sistemik Felsefe Ödülü’ne layık görülmüştür. 2016’da seksen dokuz yaşındayken öldüğü zaman, kariyerinin çoğunu geçirdiği Harvard Üniversitesi’nde Cogan Üniversitesi Fahri Profesörü idi.

Putnam’ın çalışmaları, son derece çeşitli felsefi meseleler üzerine uzanmaktadır ancak bu disiplin üzerinde tartışmasız en büyük etkiye sahip olan dil felsefesindeki çalışmasıdır. Putnam, geleneksel, “bireyci” bir dil anlayışına karşı çıkmaktadır; bir sözcükle ne demek istediğiniz, bir birey olarak bu sözcüğü nasıl kullandığınıza bağlıdır. *Meaning and Reference* [Anlam ve Gönderim -1973] adlı çalışmasında geleneksel anlambilim teorisinin, dilin doğru bir şekilde açıklanması için temel olan iki unsuru —“toplumun katkısı ve gerçek dünyanın katkısı”nı— göz ardı ettiğini iddia etmektedir.

Bireysel üyelerinin farklı seviyelerde dilsel yeterliliği bulunan bir dil topluluğuna karşı toplumun katkısı kelime-anlam için bir istikrar tanımaktadır. Putnam, bir karaağacı bir kayından ayırt edememesine rağmen, hâlâ “karaağaç” ile karaağacı ve “kayın” ile kayını ima ettiğini çünkü karaağaçları kayınlardan ayırt edebilen diğer insanlarla (uzmanlar) dilsel bir topluluğun parçası olduğunu dile getirdiğinde konuyu açıklığa kavuşturmuştur. Bu dilsel değer olgusudur. Farklı insanlar, farklı terimler için (“tayfun”, “atomik kütle”, “hip-hop”, “yazılım”, “kütle”) konuyla ilgili uzmanlar olarak görülür ve geri kalanımız bilinçli olarak bunun farkında olmadan, anlamlarımızı güvence altına almak için ilgili uzmanlara riayet ederiz. Bu olgu yaygındır ve dil öğrenimi için çok önemlidir.

Suyun moleküler yapısı (veya ikiz su) keşfedilmeden önce, 1750’de Dünya’da Oscar ve İkiz Dünya’da, onun ikizi (doppelgänger), İkiz Oscar adlı iki sıradan insanı hayal etmemiz istensin. İkiz Oscar, Oscar’ın aynı deneyimlere ve duygulara sahip olduğu, farklı nesnelere ve türler arasında ayırım

* **Orijinal Kaynak:** Sawyer, Sarah. (2018, October 09). “[Hilary Putnam: Minds, Brains, Machines](#)”. *The Times Literary Supplement*.

Atıf Şekli: Sawyer, Sarah. (2020, Kasım 25). “Hilary Putnam: Zihinler, Beyinler ve Makineler”, Çev. Duygu Aydemir. sosyalbilimler.org, **Link:** <https://sosyalbilimler.org/putnam-zihin-beyin-makine>

yapmak için aynı yeteneklere sahip olduğu ve aynı jestleri, hareketleri ve sesleri yaptığı bir doppelgänger'dır (ikizidir). Aslında, Oscar ve İkiz Oscar farklı yerlerde aynı hayatları yaşarlar. Aralarındaki tek fark, Oscar'ın su ile bir dünyada (H₂O) yaşadığı, İkiz Oscar'ın ise ikiz su ile bir dünyada (XYZ) yaşamasıdır. Putnam, çevrelerindeki bu farklılığın, konuştuklarını etkilemek için yeterli olduğunu söylemektedir. Oscar "su" kelimesini kullandığında sudan bahsederken, İkiz Oscar "su" kelimesini kullandığında ikiz sudan bahsetmektedir. Sonuç olarak, demek istediğiniz şey bir dereceye kadar, ancak önemli bir biçimde, çevrenizdeki dünyaya bağlıdır.

Putnam'ın *The Meaning of Meaning* [Anlamın Anlamı – 1975] adlı eserinde meşhur bir şekilde "pastayı dilediğin gibi kes, anlamlar sadece kafada değildir" şeklinde yazmaktadır. Bu görüş, "semantik dışsalcılık" olarak bilinir, çünkü bir bireyin kelimelerinin anlamları, kendisi ile sosyal ve fiziksel çevresi arasındaki ilişkilere bağlıdır ve her ikisi de geleneksel bir biçimde, bir birey olarak ona "dışsal" olarak görünür. Dil ve düşünce arasındaki yakın bağlantı nedeniyle, bu görüşün zihin felsefesi için doğrudan çıkarımları vardır. Sözlerinizle kastettiğiniz şey sosyal ve fiziksel çevrenize bağlıysa, o zaman düşündüğünüz şey de bunu yapar: Oscar suyun ferahlatıcı olduğunu düşünür; İkiz Oscar ikiz suyun ferahlatıcı olduğunu düşünür. Düşüncenin içeriğine uygulanan dışsal görüş, "içerik dışsallığı" olarak bilinir.

Putnam'ın "İkiz Dünya" (Twin Earth) düşünce deneyinin çıkarımlarını reddedenler var ancak analitik gelenekte İkiz Dünya'yı duymamış tek bir filozof olduğundan şüpheliyim ve hem felsefe içinde hem de ötesinde dışsal dil ve zihin görüşünün çıkarımları yadsınamaz. Etkisi metafizik, epistemoloji ve ahlaki teoriye müteakip "Ahlaki İkiz Dünya"nın yaratılmasıyla hissedilmiş ve kuşkusuz bilişsel bilimdeki en heyecan verici ve yenilikçi araştırma programlarından birinin temelini atmıştır: somutlaştırılmış, gömülü, genişletilmiş ve etkin (4E) biliş. Bilişsel bilimdeki araştırma programı hakkında önemli olan şey ise, bireysel bilişçiler ve çevremizdeki dünya arasındaki görünüşte açık bir bölünmenin reddedilmesidir.

Putnam aynı zamanda temel felsefi bir soru olan zihin-beden sorununa da önemli katkılarda bulunmuştur: Düşünce ve bilinçli deneyimin odağı olarak anlaşılan zihin, nihayetinde fizik yasaları tarafından yönetilen fiziksel bir organizma olarak anlaşılan bedenle nasıl ilişkilidir? Hilary Putnam 1960'larda soruna odaklandığında, üç alternatif çözüm ortaya çıkmıştır: Düalizm, davranışçılık ve materyalizm. Düalizme göre zihin, bedende "yaşayan", daha çok bir kuklacının başka cansız bir kuklayı hareket ettirmesi gibi onun hareket etmesine neden olan tinsel bir maddedir; davranışçılığa göre, ağrı duymak gibi zihinsel durumlar gerçekten sadece ürkme ve topallama gibi davranışsal durumlardır ve materyalizme göre, zihinsel durumlar gerçekten sadece fiziksel durumlardır ve tipik olarak beyin veya merkezi sinir sisteminin durumları olarak anlaşılmaktadır. Putnam her üçüne de karşı çıkmıştır ve böyle yaparak bugüne kadar şu ya da bu şekilde zihin felsefesine hâkim olmaya devam eden çok daha makul bir alternatif sunmuştur.

Düalizm ile ilgili temel sorun, Bohemya prensesi Elisabeth'in Descartes ile olan yazışmalarında bunu dile getirdiğinden beri iyi bilinmektedir: Fiziksel özelliği —uzaysal boyut yok, kütle yok— olmayan tinsel bir madde olarak algılanan bir zihin fiziksel bir bedenin hareket etmesine neden oluyor

mu? Descartes'ın makul bir cevabı yoktu ve genel fikir birliği, en azından filozoflar arasında, makul bir cevabın bulunmamasıdır —ki düşünceler, hisler ve duygular gibi zihinsel durumların maddi olmayan bir tözün halleri olduğu iddiasının çok az anlamı vardır.

Putnam'ın belirttiği gibi davranışçılık ile ilgili temel sorun, zihinsel durumları davranış nedenleri olarak düşünmenin daha makul olduğu durumlarda onları davranışla tanımlamasıdır. *Brains and Behavior* [Beyinler ve Davranış – 1963] adlı eserinde Putnam, bu noktayı hastalıklarla öğretici bir analogi aracılığıyla açıklamaktadır. Çocuk felci gibi bir hastalık, bir dizi semptomla tanımlanmamalıdır, zira bu semptomlara neden olan altta yatan bir virüstür. Bu yüzden de ayak parmağımı vurduğumda neden olan ağrı durumu, irkilme ve topallama ile tanımlanmamalıdır, aksine, benim irkilmeme ve topallamama neden olan ayrı bir durumdur. Zihinsel durumlar bu nedenle davranışsal durumlar değildir.

Putnam'ın zihin-beden sorunu üzerine düşüncelerinin en etkileyici yönleri, yine de zihinsel bir durumun, *The Nature of Mental States*'de [Zihinsel Durumların Doğası – 1967] belirttiği gibi, “beynin fiziksel-kimyasal durumu anlamında bir beyin durumu (hatta tüm sinir sistemi) değil, tamamen başka bir tür durum... bütün bir organizmanın işlevsel durumu” olduğu pozitif önerisiyle birleşen materyalizme karşı argümanından gelmektedir.

Temel nokta, farklı fiziksel yapıları sahip farklı organizmaların aynı türden zihinsel durumlara sahip olmasıdır. Putnam'ın belirttiği gibi, bir ahtapot, insanla aynı fiziksel beyin yapısına veya merkezi sinir sistemine sahip olmamasına rağmen kesinlikle acı hissedebilir. Konu genelleşmektedir. Zihinsel durumlar fiziksel yapılarıyla değil, işlevleriyle (nedenleri ve etkileri ile) tanımlanmaktadır. Ağrı, (normal şartlar altında) bedensel hasarın neden olduğu ve kaçınma davranışına neden olan durumdur; su arzusu, dehidrasyonun neden olduğu ve su arayan davranışa neden olan durumdur (yine normal şartlar altında). İşlevsel durumlar olarak tasarlanan zihinsel durumlar, Putnam'ın örneklerinin göstermeyi amaçladığı gibi, zihinsel durumların bir dizi farklı fiziksel yapı arasında “çoklu gerçekleştirilebilirlik” olduğu gerçeğini barındırabilmektedir.

Çoklu gerçekleştirilebilirlik, doğal dünyada yaygın bir olgudur —birçok yaratığın farklı fiziksel yapıları sahip gözleri vardır ve bu yapıların ortak bir özelliğidir— birçok şişe açacağı farklı fiziksel yapıları sahiptir. Putnam'a göre zihinsel durumlar da öyledir.

Zihinsel durumların çok yönlü gerçekleştirilebilir işlevsel durumlar olduğu görüşü, “işlevselcilik” olarak bilinir ve zihin-beden sorununa dördüncü, daha makul bir çözüm sağlamaktadır. *Brains and Behavior* adlı eserinde Putnam, “bu dördüncü alternatif, insanlar da dahil olmak üzere organizmaların, temel parçacıklardan oluşan ve fizik yasalarına uyan fiziksel sistemler olduğu görüşüyle uyumlu olma anlamında materyalisttir ancak acı ve tercih gibi “durumların” ya açık davranışa ya da fiziksel-kimyasal yapıya atıfta bulunacak şekilde tanımlanmasını gerektirmez” şeklinde yazmaktadır.

İşlevselcilik, zihin ve beden arasındaki ilişkiyi, bir bilgisayar programı ile onu çalıştırmak için gereken donanım arasındaki ilişkiye doğrudan benzer hâle getirir: Aynı program, farklı fiziksel yapıları sahip farklı makinelerde çalıştırılabildiği gibi, farklı fiziksel yapıları sahip farklı organizmalarda da aynı

zihinsel durum ortaya çıkabilir. Putnam'ın yazılarında, belirli türden bilgisayarlar üzerindeki yansımanın insan zihninin doğasına ışık tutabileceği öne çıkan bir temadır. Putnam özellikle böyle bir düşüncenin insan zihnini çevreleyen gizemi baltaladığını düşünmüştür. Örneğin, *The Mental Life of Some Machines* [Bazı Makinelerin Zihinsel Yaşamı – 1967] adlı çalışmasında “geleneksel zihin-beden problemini çevreleyen kavramsal konuların, insan öznel deneyiminin sözde özel karakteriyle hiçbir ilgisi yoktur ancak belirli tür bir zenginliğe ve karmaşıklığa sahip olan, özellikle kendi doğasıyla ilgili teoriler inşa edebilen, herhangi bir bilgi işlem sistemi için ortaya çıkarlar” şeklinde belirtmektedir. Ayrıca *Minds and Machines*' de (1960), karakteristik bir açık sözlülükle, zihin-beden sorununun önemli bir sorunu ortaya çıkardığı iddiasını bile “aklı başında hiçbir yetişkin insanın, Turing makinelerinin mantıksal ve yapısal durumlarının ‘kimlik’ veya ‘kimlik dışı’ sorununu ciddiye alamayacağı açıktır —cevap açık olduğu için değil, cevabın ne olduğu önemli olmadığı için” şeklindeki ifadeleriyle reddetmektedir.

Kayda Değer Akademik Metinler mottosuyla, 10 Ağustos 2015 tarihinde yayın hayatına başlayan *sosyalbilimler.org*, sosyal bilimler alanında çalışma yürüten her bireyin yararlanmasına veya katkı sunmasına açık akademik bir web sitesidir. Hakkında detaylı bilgi almak için sosyalbilimler.org/hakkinda sayfasını ziyaret edebilirsiniz.

Facebook, Twitter, Instagram ve YouTube'da [@sosbilorg](https://www.facebook.com/sosbilorg) kullanıcı adıyla *Sosyal Bilimler*'i takip edebilirsiniz.

sosyalbilimler.org/abonelik sayfasından e-bülten abonesi olarak, her pazar günü, o hafta içinde sosyalbilimler.org'da yayımlanan çalışmaların tamamını size gönderilecek bir e-posta ile alabilirsiniz.

sosyalbilimler.org'da yayımlanan metin, video ve podcastlerin paylaşıldığı Telegram grubuna t.me/sosbilorg adresinden katılabilirsiniz.